

MESSAĠĠIERA TA' ALLA

P Twanny Chircop ofm

ABRAHAM (II)

Abraham fl-ittra lil-Lhud u l-ittra ta' Ġakbu

Isem Abraham jidher spiss fl-Ittra lil-Lhud, imma l-izjed biex ifakkar it-twelmin Nisrani dwar il-fidi tiegħu u dwar il-wegħdjet fdati lilu. Fil-kapitlu 7 tal-Ittra lil-Lhud Abraham iservi bħala xebh ma' Melkisedek li huwa ċ-ċentru tal-attenzjoni. Fil-kapitlu 11, il-ħsieb Nisrani

hu attribwit lil Abraham, li ħassu bħal barrani fl-Art Imwiegħda għaliex kien jaf li l-veru pajjiżu hu s-sema.

Fl-Ittra ta' Ġakbu 2:21-24, insibu kjarifika tal-argument ta' Pawlu fil-kapitlu 4 tal-Ittra lir-Rumani dwar l-istorja ta' Abraham; "Jaqaw Abraham missierna mhux mill-għemil kien iġġustifikat meta offra lil ibnu Iżakk fuq l-artal?" (2:21). Fi kliem iehor, l-ubbijenja ta' Abraham fl-offerta ta' Iżakk (opra tajba) turi li l-fidi hi awtentika biss meta joħorġu minnha opri tajba. Għalhekk l-opri tajba huma effett neċessarju ta' fidi ġenwina.

It-Tradizzjoni Pastorali-Liturġika

Missirijiet il-Knisja, kemm tal-lvant u tal-punent ifahħru ix-xhieda ta' Abraham, b'mod partikulari fis-sagrificċju ta' Iżakk. F'dan is-sagrificċju jaraw xebh ma' Alla li offra lil Ibnu, Ġesù, li wkoll ġarr l-injam (is-salib) għas-sagrificċju tiegħu stess. Din ukoll hi r-raġuni l-għala isem Abraham jidher fl-ewwel Canone tal-Quddiesa Rumana, fejn is-sagrificċju tiegħu huwa mfakkar bħala preparazzjoni għas-sagrificċju perfett ta' Ġesù.

Ukoll, hafna elementi tal-istorja ta' Abraham jidhru fil-qari liturġiku, partikolarment bħala t-tieni qari fil-Vġili tal-Għid kif ukoll l-qari mit-Testment l-Antik fit-tieni Hadd tar-Randan ta' kull sena. Fl-

ahharnett, isem Abraham huwa msejjah fil-liturġija tal-funerali biex iserrah moħħ il-fidili li l-wegħda ta' ħajja ta' dejjem li Alla għamel hi ta' min jemmina tassew.

Il-Ġudajizmu u Abraham

L-istorja ta' Abraham, hija storja stramba dwar biża' u fidi, biża' u sfida, biża' u daħk. Għalkemm tal-biża' din l-istorja saret għajn ta' konsolazzjoni għal dawk li waqt li jirrakkontawha ssir parti mill-esperjenza tagħhom. L-istorja fiha d-destin sħiħ tal-poplu Lhudi, daqs kemm fjamma qiegħda fix-xrara waħda li tqabbadha.

Bħala letteratura, din l-istorja magħrufa bħala *Akeda*, ma għandhiex paragun fl-iskrittura. Din hi storja li ġrat fl-imgħoddi mbiegħed imma hija tagħna u ahna nibqgħu marbutin magħha bl-izjed mod intimu. Nistgħu ma nindunawx, imma kull wiehed minna, f'xi żmien jew iehor huwa msejjah li jilgħab parti fiha. Liema parti? Ahna Abraham jew Iżakk? Ahna ahna Ġakkob, jigifieri Israel. Israel beda b'Abraham.

Abraham huwa bniedem ta' kull żmien, imbierek b'talenti u virtujiet u jisthoqqlu kull grazzja. Il-Missjoni tiegħu kien li jservi bħala l-messaggier ta' Alla qalb il-bnedmin, supervvi u għomja wisq biex jagħrfu l-glorja Tiegħu. It-tradizzjoni tpoggi lil Abraham oġhla

minn Mosé, li l-liġi tiegħu hu kien jobdi; oġhla ukoll minn Adam li hu kien mitlub jikkoreġi l-izbalji tiegħu.

Abraham:

- L-ewwel għadu tal-idolatrija;
- L-ewwel żagħżuġh irrabjat;
- L-ewwel li qam kontra l-establishment; is-soċjetà u l-awtorità;
- L-ewwel li aborixxa t-*taboos* ufficjali u ssospenda projbizzjonijiet ritwali;
- L-ewwel li rreġetta ċ-ċiviltà biex jiforma l-minorità ta' wiehed;
- L-ewwel li emmen;
- L-ewwel li sofra minħabba t-twemmin tiegħu;

Waħdu afferma li Alla huwa wiehed u prezenti kull fejn ismu jiġi msejjah.

Minkejja dan ma naqasx li jagħmel mistoqsijiet lil Alla; l-ewwel wiehed li jagħmel mistoqsijiet lil Alla u Alla jisma' u jirrispondi. Alla jaħfer lil Abraham anke l-mistoqsijiet tiegħu. Alla hu Alla u Abraham il-qaddej fidil tiegħu. Kienu żguri minn xulxin.

Biex jara r-rieda u l-vizjoni tiegħu Alla giegħlu jħalli s-sigurtà tad-dar ta' missieru, li jehodha mal-mexxejja u l-eżerċti tagħhom, ibati l-guħ, l-eżilju u d-dizappunt. Imma t-tama tiegħu f'Alla qatt ma giet mittiefsa. Tant kien fidil lejn Alla, li gie ppremjat b'iben, li sar is-

simbolu tal-ghoti tal-grazzja u l-barka lill-generazzjonijiet kollha.

Ġurnata minnhom Alla ddecieda li jghaddih minn prova oħra, il-ghaxar u l-ahhar wahda. Hu lil ibnek ġibu għandi bhala offerta; il-kelma uzata fl-ilsien originali hi *ola* li tfisser offerta ikkunsmata għal kollox – *holocaust*.

- Abraham jobdi mingħajr argumenti ta' xejn. Mingħajr mistoqsijiet u mingħajr ma jipprova jifhem.
- Ma qal xejn lil hadd anqas lil martu Sarah; mingħajr demgħa; sempliciment stenna li jisbah l-ghada u

qabad it-triq lejn l-Gholja Moriah, mingħajr ma qajjimha.

Wara tlett ijiem ta' vjaġġ (Kierkegaard jghid li dawn it-tlett ijiem kienu itwal mill-erbat elef sena li jisseparaw lilna minn din il-grazzja);

- il-missier u l-iben hallew lill-qaddeja warajhom u wahidhom telghu fuq il-muntanja. Waslu fuq il-quccata u tellghu altar u ppreparaw ruhhom għarrit.
- Kien hemm kollox; l-injam, is-sikkina, in-nar. Il-biccier u l-vittma ħarsu f'ghajnejn xulxin u l-holqien kollu żamm in-nifs. Il-missier u l-iben

kienu t-tnejn minfuda mill-istess biża'.

- Mimdud fuq l-altar, b'idejh u saqajh marbuta, Izakk ra t-Tempju ta' Ġerusalemm l-ewwel jiġġarraf u wara jinbena mill-ġdid.
- F'dan il-mument Izakk fehem li dak li kien qed jigri lilu kien se jigri lill-oħrajn. Fehem li din kienet storja bla tmiem għalih, għal uliedu u l-Umanità kollha.

Min-naħa l-oħra, id-diqa tal-missier ma kinitx marbuta mal-gejjieni;

- bis-sagrificju ta' ibnu biex jobdi l-kmand ta' Alla, Abraham kien

jaf li fil-fatt kien qed jissagrifika l-għerf (l-esperjenza) tiegħu dwar Alla u l-fidi tiegħu fiH.

- Jekk Izakk imut, lil min kien se jitrasmetti din il-fidi u l-esperjenza tiegħu ta' Alla?
- Il-mewt ta' ibnu kienet tfsisser it-tmiem ta' avventura prodigiżua.
- Il-miraklu seħħ, il-mewt giet mirbuħa u t-traġedja evitata!

X'nafu fuq il-hajja ta' Abraham

Nafu hafna dwar Abraham minn dak li tgħidilna l-Bibbja u l-Midrash. Għandna hafna dettalji

dwar l-attivitajiet tiegħu kemm personali u pubbliċi. Għandna informazzjoni dwar id-drawwiet, burdati, relazzjonijiet flimkien mad-diffikultajiet li kellu mal-ġirien, qaddejja u konkubini tiegħu. Kien sinjur, akkoljenti, dhuli u ġeneruż; stieden f'daru stranġieri mingħajr ma staqsa min kienu u għala ġew għandu. Laqgħa għandu dawk li kienu bil-ġuħ u ghen lill-fqar, kemm jekk kienu anġli jew tallaba.

Il-Midrash jgħidilna li Abraham kien bniedem b'saħħtu u qawwi. Ma kien jibza' minn xejn u qatt ma ħarab minn battalja. Tilef waħda biss minħabba n-numru kbir tal-għedewwa.

Kien b'saħħtu u jnissel il-biza', għalhekk kien naturali li seta' jagħzel u jiżzewweg lill-isbaħ mara. Ta' spiss kienet takkumpanjah fil-vjaġġi tiegħu. Interessanti li darba, meta wasal l-Eġittu, introduciha bhala oħtu. Huwa evidenti li kien hawtiel u ma setax jgħix fil-għazz.

L-ikbar avventura tiegħu kienet il-laqgħa tiegħu ma' Alla. Laqgħa riżultat ta' għażla hielsa miż-żewġ naħat. Fid-dawl li Alla ma setax jitkellem ma' bniedem medjokri l-Midrash jagħti lil Abraham titli u virtujiet:

- Kien qawwi daqs sultan
- Kellu l-għerf ta' bniedem ġust
- Kellu kelma qawwija daqs

ta' Profeta jew Qassis

- Kien jitkellem b'kull ilsien, u jipposedi kull arti
- Kien jaf sigriet li hadd qablu qatt ma kien jafu u wisq inqas jifhmu

X' jghid il-Midrash (Midrash huwa tagħlim tar-Rabbini mislut mill-Iskrittura)

Wiehed mill-Midrash dwar is-sagrificju ta' Izakk jitkellem mit-tentazzjoni tax-xitan lil Abraham biex iwaqqfu milli jissagrifika lil ibnu.

“Waqt li Abraham kien miexi lejn l-għolja Moriah deherlu raġel xiħ, ix-xitan, u staqsih fejn kien sejjer. ‘Biex nitlob’ qallu Abraham. ‘Mela n-nies imorru jitlobu bis-sikkina, in-nar u l-injam’ qallu x-xitan. Irrispondih Abraham ‘nistgħu nittardjawi xi jumejn u jkollna noqtlu ħaruf, insajruh u nikluh – tajjeb li nkunu ppreparati.’ Hawn hekk ix-xitan iwaqqa’ l-maskla u jghidlu ‘miskin int taħseb li se tghaddi ż-żmien bija, tlift mohħok, nehhejt kull sentiment uman minn qalbek? Inti se tissagrifika verament lil ibnek li nghatalek meta kellek mitt sena?’ ‘Iva, hekk se nagħmel’, qallu Abraham. Ix-xitan issokta ‘iblah inti għaliex għada Huwa (Alla) jitlob minnek iżjed sagrificji. Se tkun tista’ tagħmilhom?’ ‘Nittama li nkun dejjem nista’ nobdih.”

U x-xitan baqa’ jinsisti waqt li Abraham baqa’ sod fix-xewqa tiegħu li jobdi r-rieda

ta’ Alla. Ix-xitan allura għadda biex jittanta lil Izakk billi deherlu taħt sura ta’ żaġhżuġh.

“‘Fejn sejjer?’ staqsih. ‘Biex nistudja t-torah’, qallu Izakk. ‘Sejjer tistudja issa jew wara mewtek?’ ‘X-domanda din? Mhux issa, ma tafx li t-Torah jinghata biss lill-hajjin!’ ‘Int żaġhżuġh miskin, ommok għamlet is-snin tittama u tiltob biex twellded u issa dan missierek xiħ mignun se joqtluk.’ Izakk ma emmnux u minflok ħares lejn missieru b’imħabba. Satana baqa’ jinsisti b’kompassjoni falza. ‘Emminni int dalwaqt tmut. U taf min se jifrah? Ħuk Ishmael? Kull ma hu tiegħek u kull ma kien għalik se jieħdu hu.’ Ma’ dan il-kliem Izakk dar fuq missieru u qallu, ‘Missier isma’ x’qed jghid?’ ‘Tatix kasu, kliemu huwa fieragħ u mingħajr verità.’ Qallu missieru”

Ix-xitan ma qatax qalbu u baqa’ jivvinta ostakoli oħra. Tbidel fi xmara mbagħad fi shaba biex iwaqqafhom u fl-aħħar gietu idea brillanti li juża l-iżjed arma perikoluża: il-verità. Iddecieda li jilgħab loġħba u jikxef il-fatti. “Abraham fl-aħħar mill-aħħar l-offerta mitluba minnek se tkun il-ħaruf; il-ħaruf u mhux Izakk. Qed tismagħni raġel xih? La inti u lanqas Izakk ma għandkom minn xiex tibżuġh. Tkomplux jew tmorrux lura ma hu se jbidel xejn. Waqqaf din il-loġħba u tibqax itturtentat u taħseb li inti eroj.”

Li kieku Abraham emmen lix-xitan, li wara kolloxx kien qed jghid il-verità, kolloxx kien jieqaf hemm. Minflok injorah u baqa’ sejjer fil-mixja siekta lejn il-punt fejn id-disperazzjoni u l-fidi kellhom jiltaqgħu.

Bħal dejjem fil-Midrash, dawn il-paraboli jirriflettud-drammaticità tar-rakkont. Permezz tagħhom il-konflitt intern isir tangibbli u vizibbli. Għaliex aħna nistgħu naraw il-konnoxxenza li kellu Izakk ta’ Satana, nistgħu nifhmu iżjed is-solitudni ta’ Abraham. Satana jipersonifika d-dubju li kellu jkollu Abraham biex jibqa’ uman (għax kieku Abraham ma kellu l-ebda dubju ma kienx jkun uman). L-istess haġa rigward il-biża’ ta’ Izakk. Kieku Izakk baqa’ għami u ma jaf xejn sal-aħħar, silenzjuż u kunfidenti sal-aħħar minuta, konna nħarsu lejħ bħala iblah u mhux innocenti, mohħ ta’ tifel u mhux żaġhżuġh qawwi. Fil-fatt wiehed mill-Midrash jghid li Izakk kellu 37 sena meta sehhet din il-ġrajja. F’certu punt fehem, u rrealizza li dak ir-raġel li kellu miexi miegħu kien qed jilgħab parti differenti minn dik ta’ missier. Għax fiħ tniisset il-biża’ sar uman u sar tifel għal darba oħra. Wiehed mit-testi jasal biex jghid li l-missier u l-iben kienu mixjin lejn l-għolja Moriah id f’id għax Abraham ried iżomm lil Izakk milli jitla’ jgħaġġel minhabba il-biża’ li kellu.

Satana nnifsu isir bniedem. Wara li abbuża bil-verità u ma swielu xejn, tilef mohħu.

Abraham irrifjuta li jemmen lil Satana, imma kif seta' jkun ċert li dan kien żbaljat? U jekk Satana kien qed jgħid il-verità? Billi rrevela l-futur, dak li verament gara, Satana ammetta li fil-fatt kien hu li talab is-sagrificċju ta' Izakk: u jekk dak li qal ma kenitx gidba? Għal Abraham din kienet il-qofol tal-probelma, il-veru tbatija, il-preokkopazzjoni: li tmurt għal Alla hija haġa li wiehed jaċċettat, f'ċertu sitwazzjonijiet estremi, wiehed jasal ukoll li jaċċetta l-mewt li Alla jippermetti. Imma li tmurt għal Satana?

Imma Abraham ma waqafx biex jaħseb. Kien jaf sew li bejn il-prova divina u provi oħra kien hemm differenza kemm fis-sustanza kif ukoll fil-forma tal-prova; ċertu sinjali huma diffiċli biex wiehed jiżbalja dwarhom. Satana ipprova jagħmel l-affarijiet eħfef, mentri Alla le. Kien biżżejjed għal Abraham biex isaqsi lulu nnifsu liema hija l-eħfef triq. Żgur kien eħfef għalih li jmur lura d-dar b'kuxjenza haħfifa, żgurat li sa issa Sarah kienet qed tinkwieta għalihom. Dan kien ifisser li jagħmel il-kuntrarju. Izda hu baqa' miexi mingħajr ma hares madwaru. Bla dubju hija għażla ħielsa, il-Midrash jagħfas fuq dan il-punt billi jispejja li l-mixja damet sejra tlett ijiem. Biex hadd ma

jaħseb li l-missier u l-iben aġixxew taħt xokk. Le, imma t-tnejn kienu luċidi u jafu x'inhuma jagħmlu. Kellhom kontroll shiħ tas-sensi tagħhom. Kellhom iż-żmien kollu biex jippreparaw ruħhom, żmien biex jaħsbu, jagħzlu triq oħra, u żmien biex jimmaġinaw il-ġrajja bil-kura kollha tagħha.

Il-Midrash jgħid li fit-tielet jum Abraham seta' jiddistingwi mill-bogħod il-quċcata tal-post ta' fejn kellu jsir s-sagrificċju – kif il-poplu iżjed tard għaraf is-Sinaj. Hu dar fuq ibnu u qallu: “Qed tara xi haġa?” “Iva”, wiegħbu Izakk, “Qed nara muntanja sabiħa taħt shaba tan-nar.” Imbagħad dar fuq iż-żewġ qaddejja tiegħu u staqsihom: “U intom qed taraw xi haġa?” Il-qaddejja b'mod passiv ma kienu qed jaraw xejn ħlief id-deżert. U Abraham fehem li l-ġrajja kienet tikkonċerna lulu u lil ibnu u li l-qaddejja kellhom joqogħdu hemm waqt li t-tnejn li huma kellhom jibqgħu sejrini. U l-post kien verament hu.

Il-missier u l-iben imxew flimkien, wiehed biex jingħaqad mal-iehor u l-iehor biex ikun magħqud, dak li kellu jagħmel is-sagrificċju u dak li kellu jiġi ssagrifikat, jaqsmu l-istess lealtà lejn l-istess Alla, jirrispondu għall-istess sejha. L-offerta tas-sagrificċju kienet maqsuma bejn it-tnejn; il-missier u l-iben qatt ma kienu daqshekk qrib

xulxin. Il-Midrash jagħfas fuq dan, biex juri aspett ieħor traġiku tal-*Akeda* dak ta' ugwəljanza bejn Abraham u Izakk. Abraham u Izakk kienu indaqs, minkejja ir-rwol differenti, wiehed il-vittma u l-iehor l-esekutor.

Imma Abraham ta' min kien vittma? Ta' Alla? Imma għal darba oħra il-*Key Word* hija *yakhdav*, li tfisser flimkien: vittmi flimkien. Flimkien għabru l-injam, flimkien irrangaw l-altar, flimkien lestew il-palk biex ikun jista' jibda d-dramm. Abraham, jgħid it-test, aġixxa bhala missier ferħan li qed jipprepara t-tiegħ għal ibnu, u Izakk bħall-għarus li qed jistenna biex jiltaqa' mal-għarusa tiegħu. It-tnejn kienu sereni u fil-paċi magħhom infushom u ma' xulxin.

Izda mbagħad f'daqqa, u għal mument qasir, Izakk daħal fir-realtà u għaraf il-qies u il-biza' ta' dak li kellu jiġri: “Missier, issa x'se tagħmlu, int u ommi wara li jiġri dan?” – “Dak li sa issa kien ta' faraġ għalina, jkompli jkun.” – “Missier,” Izakk jieqaf għall-mument, “jien qed nibza', nibza' li nkun beżgħan. Inti trid tkun għalija ta' sigurtà.” Wara ftit qallu: “Missier, meta titkellem ma' ommi, meta se tgħidilha, kun żgur li ma tkunx wieqfa fejn xi bir jew fuq xi bejt, biex bix-xokk ma taqax u tweġġa' lilha nfisha.”

L-attenzjoni tagħna issa tmur fuq Izakk mindut

fuq l-artal. Narawh waqt li Abraham kellu l-harsa tiegħu iffissata fuqu, kien qed iħares f'għajnejh. Abraham kien qed jibki, id-dmugħ li kien ħiereg quddiem għajnejn it-tifel, halla ferita li qatt ma tintesa. Tant beka li s-sikkina żelqitlu minn idejha u waqgħet fl-art. Kien biss f'dan il-ħin u mhux qabel li għajjat b'disperazzjoni, tant li Alla fetaħ is-smewwiet u halla lil Iżakk jara is-santwarji għolja tal-*merkava* tal-kreazzjoni, qtajja' shaħ tal-anġli jilmentaw: "Ara l-biċċier qiegħed waħdu u waħdu ukoll huwa l-vittma." U dawn il-kelmiet f'kull sfera kienu ta' taqlib: Iżakk sar iċ-ċentru tal-univers. Ma kellux jiġi mħolli jmut, mhux issa u mhux b'dan il-mod. Ma kellux imut. Il-vuċi tal-

anġlu nstemgħet: "Abraham, terfax idek fuq it-tifel. Iżakk għandu jgħix."

Għaliex intervjena anġlu u mhux Alla nnifsu? Il-Midrash iwieġeb: Alla biss jista' jordna l-mewt, imma biex tiġi salvata ħajja ta' bniedem, anġlu huwa biżżejjed.

Sa issa ħassejna lilna nfusna iżjed qrib Iżakk milli lejn missieru Abraham. Wasal il-mument li nkunu qrib mhux biss Iżakk iżda anke qrib Abraham.

Ejjew neżaminaw din il-mistoqsija: għaliex Abraham ma qalx il-verità lil Iżakk? Għax hu ħaseb li l-*Akeda* hija grajja stretta biss bejnu u bejn Alla, ma kienet tirrikwarda lil hadd iżjed, lanqas lil Iżakk.

Il-fiduċja għet imqieghda fil-qawwa tal-bniedem. Alla ma jridx li l-bniedem jersaq lejha meta ma hemm x'wiehed jagħmel mod ieħor. Il-bniedem irid jikkumbatti biex jilhaq il-ħsieb u l-imħabba ta' Alla. Alla jhobb li l-bniedem ikun ċar u fil-miftuħ miegħu, u mhux immexxi minn għeluq servili. Huwa rrispetta lil Ġob għax iddikjara li jqud fuq tiegħu quddiemu. Abraham daħal quddiemu (Alla) għaż-żewġt ibliet ħżiena qabel il-prova ta' Iżakk.

Prova b'zewġt ixfar. Alla jissugġetta lil Abraham għal din il-porva, waqt li Abraham jitfaħha fuq Alla. Bħal li kieku Abraham qal: "Jien nisfidak Mulej. Jien se

noqghod ghar-rieda tieghek, imma ha naraw tasalx sal-ahhar, jekk tibqax passiv u fis-silenzju meta l-hajja ta' ibni – li hu ibnek ukoll – tkun fix-xifer.”

U Alla bidel fehemtu u rega' lura. Abraham rebah. Ghalhekk Alla baghat lill-anglu biex iwaqqaf l-ordni u ferahlu, ghax hu nnifsu kien wisq imbarazzat.

Abraham ma jieqaf qatt jissorprendina: wara li rebah il-loghba, sar ezigenti. Billi Alla ceda, Abraham ma

kienx kuntent b'rebha wahda, u kompla ir-relazzjoni tagghom daqs li kieku xejn ma nbidel. Il-mument tieghu kien wasal biex jiddetta l-kundizzjonijiet jew inkella jaqbad is-sikkina - u min jaf x'kien jigri!

Ejjew nisimghu x'jghidilna l-Midrash:

Meta Abraham sema' l-lehen tal-anglu, hu ma bekiex bil-ferh jew wera gratitudni. Ghall-kuntrarju beda jargumenta. Hu li sa issa kien obda b'halqu maghluq,

f'daqqa wahda wera d-dubbi tieghu. Huwa sfida il-kontra-ordni li kien qed jispera u jistenna. L-ewwel li ghamel kien li jistaqsi lill-anglu biex jidentifika lilu nnifsu sewwa. Imbaghad ried prova li dan kien messaggier ta' Alla, u mhux ix-Xitan. U fl-ahhar irrifuta li jacchetta il-messagg, billi qal: “Alla nnifsu ordnali li nissagrifika lil ibni, imissu kien Hu li direttament iwaqqaf din l-ordni u mhux permess ta' intermedjarju.” U l-Midrash jghid, Alla kellu jcedi ghal darba ohra: Hu nnifsu kellu jghid lil Abraham biex ma jaghmilx hsara lit-tifel.

Din kienet it-tieni rebha ta' Abraham; imma kien ghadu mhux kuntent.

Isma'...

Meta Abraham sema' il-vuci celesti tordnal biex ma jaghmilx hsara lit-tifel tieghu Izakk, huwa ddikjara: “Nahlef li ma nhallix l-artal qabel ma nghid tieghi.” – “Tkellem,” qallu Alla. – “Mhux int weghedtni li d-dixxendenza tieghi tkun numeruza daqs il-kwiekeb tas-sema?” – “Iva hekk weghedtek.” – “Id-dixxendenza ta' min tkun? Tieghi? Tieghi wahdi?” – “Le”, wiegbu Alla, “ser tkun anke ta' Izakk.” – U inti ma weghedtnix li se niret ukoll l-art kollha? – Iva, anke dik weghedtek. – U din id-dixxendenza ta' min tkun? Tieghi wahdi? – Le wiegbu Alla anke ta' Izakk. – Tajjeb mela Mulej, qallu Abraham

minghajr misthija, stajt għidtlek qabel, li l-ordni tiegħek tikkontradixxi l-wegħda. Stajt tkellimt, imma dan ma għamiltux. Kont muġuġħ iżda żammejt ħalqi magħluq. Bħala hlas irridek tagħmilli din il-wegħda: meta fil-futur, it-tfal u t-tfal tat-tfal tiegħi fil-ġenerazzjonijiet li ġejjin imorru kontra l-liġi u r-rieda tiegħek, int ukoll ma tghid xejn u taħfrilhom.

Issa nibdew nifhmu għaliex l-isem ta' Abraham huwa sinonimu mal-*hesed*. Għaliex kien karitatevoli, mhux tant ma' Izakk iżda ma' Alla. Seta' akkużah u urih l-iżball; iżda ma għamilx hekk. Billi qal Iva – kważi sal-aħħar – huwa stabilixxa l-fidi f'Alla u fil-ħniena tiegħU, b'dan rersaq lil Alla lejn il-ħolqien tiegħU. Abraham rebaħ – u l-Midrash jgħid – Alla jhobb jiġi mirbuħ mit-tfal tiegħu.

Imma, kuntrarju għal Alla, ix-Xitan jobgħod jiġi mirbuħ. Huwa jivvendika ruħu minn kulhadd u minkejja kollox. Wara li ġie mirbuħ minn Abraham u Izakk, ix-Xitan idur fuq Sarah, jidher quddiemha bħala Izakk. U jgħidilha l-istorja vera li kienet qed isseħħ fuq l-għolja Moriah. Qalilha fuq il-mixja, r-rit tač-čerimonja, u l-intervent mis-sema. Kien għadu bilkemm spicča jtkellem Satana meta Sarah ma kinitx diġà mejta fil-art. Għaliex dan ir-rakkont? X'sens għandu? Abraham haseb li l-*Akeda*

kienet xi haġa biss bejnu u bejn Alla, jew bejnu u bejn ibnu biss. Kien żbaljat.

F'kull ingustizzja, f'kull avventura hemm l-element ta' dak mhux magħruf. Wieħed jimponi tbatija fuq ħabib, fuq iben, biex jirbaħ min jaf liema battalja jew jipprova teorija, fl-aħħar mill-aħħar dejjem hemm xi hadd li jrid iħallas il-prezz - u dak ix-xi hadd huwa ħafna darbi innocenti. La darba l-ingustizzja issir, taħrab mill-kontroll tagħna. Meta wieħed jqis kollox, Abraham kien forsi żbaljat meta obda, jew meta ġegħelna nemmnu li kien qed jobdi. Meta dahħal lil Izakk f'att li ma fehemx, meta lagħab bit-tbatija ta' Ibnu, ġie kompliċi fil-mewt ta' martu.

Satana seta' joqtol lil Sarah, seta' jwegġa' lil Abraham, imma lil Izakk ma setax imissu. Izakk jirrapreżenta l-isfida. Abraham sfida lil Alla, Izakk sfida lill-mewt.

X'gara minn Izakk meta ħalla l-għolja ta' Moriah? Sar profeta. Huwa ddedika ħajtu u d-dritt għal-immortalità biex jiddefendi lil niesu.

Fl-aħħar taż-żmenijiet, jgħidu l-għorrief, Alla jgħid lil Abraham: uliedek dinbu. U Abraham jirrispondi: ħallihom imutu biex iqaddsu ismek. Imbagħad Alla jdur fuq Ġakob u jgħidlu: uliedek dinbu. U Ġakob jirrispondi: ħallihom imutu biex jitqaddes ismek. Imbagħad Alla jkellel lil Izakk: uliedek

dinbu. U Izakk iwieġeb: uliedi? Dawn mhux tiegħek ukoll? Mhux tiegħek ukoll? Huwa privileġġ ta' Izakk li jibqa' Israel *Melitz-Yosher*, id-difensur tal-poplu tiegħu, li jagħmel it-talba tiegħu b'abbiltà kbira. Huwa intitulat li jgħid li jrid lil Alla, jitlob li jrid minnU. Għaliex huwa bata? Le. It-tbatija fit-tradizzjoni Lhudija ma għandha l-ebda privileġġ. Kollox jiddependi x'wieħed jagħmel minn dik t-tbatija. Izakk kien jaf jibdilha f'talb u mħabba mhux f'rabja u saħta. Dan huwa dak li tah id-dritt u l-qawwa li l-ebda bniedem iehor ma għandu. Il-ħlas ta' dan? It-tempju kien mibni fuq l-għolja Moriah. Mhux fuq is-Sinaj.

Ejjew immorru lura għall-mistoqsija tal-bidu: għaliex l-iżjed antenat traġiku tagħna kien jismu Izakk, isem li jipprovoka u jfisser dahk? Dan hu l-għaliex. Bħala l-ewwel bniedem mehlu, kellu jgħallimna, li huwa possibbli li tbatu u tkun f'disperazzjoni ħajtek kollha imma qatt ma tħalli l-arti li tidħak.

Izakk, bla dubju, qatt ma heles lillu nnifsu mix-xeni trawmatizzanti li vvjotentaw żgħożitu; l-Olokawst immarkalu ħajtu u baqa' jiġri warajh ħajtu kollha. Minkejja kollox kien baqagħlu l-kapaċità li jidħak. Fuq kollox huwa veru dahk.